

УДК 398.8 (477.8) "X-XVIII"

Михайло ПАНЬКІВ

СТАРОПОКУТСЬКІ ПІСНІ УКРАЇНЦІВ X—XVIII ст. У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ІВАНА ФРАНКА

Проаналізовані п'ять старопокутських пісень, які були використані у творчості Івана Франка, а саме пісні «Іван і Мар'яна», «Про мандибурку», дві пісні, використаних у драмі «Украдене щастя» — «Ой там за горою, там за кременною» та «Про журавля», і пісню «Ой дубе, дубе», під впливом якої І. Франко написав поезію «Ой ти дубочку, кучерявий». Ці пісні були зафіксовані автором у 60—70-х рр. XX ст. на Городенківщині.

Ключові слова: Іван Франко, пісні, драма «Украдене щастя», Мар'яна, Іваночко, турчин, лук і стріли, публікації, респонденти та ін.

© М. ПАНЬКІВ, 2017

Фольклорно-етнографічні дослідження на Покутті до Івана Франка не проводились, на противагу іншим регіонам (наприклад, Гуцульщини, Бойківщини). Крім безпосередніх записів і публікацій покутських пісень, він був першим, хто розпочав їх науково-теоретичні дослідження, піднісши покутську пісню до світового розуміння. До таких досліджень, зокрема, і належать пісні: «Іван і Мар'яна», «Батько продає дочку турчинові», «Теща у полоні зятя», «Турчин купує сестру полонянку» та ін. [9, с. 80—123; 521—526]. Спільним у них є те, що це пісні періоду татарсько-турецького нашествия на Покуття.

Про перебування Івана Франка на Покутті знаходимо повідомлення у статтях І. Біленкевича, В. Костащука, В. Полека, В. Грабовецького, М. Головатого, М. Васильчука, Б. Якимовича та ін. Серед пісень, записаних нами на Покутті у 60—70 рр. XX ст., п'ять використані у творах І. Франка. Але перед тим, як приступити до характеристики цих пісень, коротко зупинимось на стані вивчення старопокутської пісні другої половини XIX — початку XX століття.

Тогочасне фольклорне поле Покуття було цілком не вивченим. Та й до цього часу воно ще не зовсім досліджене. До середини XIX ст. маємо лише записану там десь у 20-х рр. Григорієм Ільковичем «Пісню про Байду». Вона була надрукована у збірці Паулі Жеготи «Piesni ludu ruskiedo w Galicyi, t. 1» [9, с. 161—162].

Так само не доведено, чи пісні, записані Іваном Вагилевичем і опубліковані у «Русалці Дністровій», є покутські. Адже у цьому збірнику не вказана територія їх побутування та відсутній нотний запис. Таким чином, стверджувати, що там є покутські пісні, немає можливості. Фактично записування пісень у цьому історико-етнографічному районі розпочалася у другій половині XIX ст. О. Кольбергом, І. Франком, а пізніше деякими місцевими краєзнавцями М. Гамораківною, В. Равлюком та ін. [9, с. 42].

Покутський пісенний масив багато у чому відрізнявся від карпатського, центральноукраїнського та північноукраїнського регіонів, з огляду на композицію, тематику, естетичні та стилеві особливості. Тут, у цьому закутку лісостепу, в межиріччі Дністра і Прута, виробилась специфічна, здебільшого мінорного типу мелодія зі спокійним, неспішним ритмом. Вона близька до колискових пісень. Старопокутські пісні легко супроводжувати грою на скрипці чи лірі, на противагу карпатським гірським пісням із сопілковим супроводом, близьким до пташиних співів у лісах і полонинах, чи центрально- і північноукраїн-

ським супроводом бандури або кобзи. Деякі старопокутські пісні своєю сюжетною деталізацією, довгим розміром наближаються до центральноукраїнських дум, які розкривали певні історичні події.

Покутські пісні, особливо хроніки, які переросли у довгі балади, переважно висвітлювали родинно-побутові події або якийсь трудовий процес. Інша частина цих пісень поступово вже відходила від традиційної старопокутської побудови, художніх особливостей, підпавши під загальноукраїнський вплив. Вони стали ритмічнішими, але, щоправда, коротші за розміром. Немало з них запозичені й інколи перероблені із центральноукраїнських. За змістом вони — історичні, ліричні, подекуди гумористичні та ін.

Іван Франко вперше із покутськими піснями ознайомився у 1880 р., коли перебував у коломийській в'язниці. Там письменник записав від Францішка Батовського із Ценіви, з яким перебував у одній камері, 30 пісень, а від його брата Кароля — ще вісім. Пізніше він познайомився із записами покутських пісень Оскара Кольберга, Василя Равлюка та ін. Ці пісні так його захопили, навіть, можна сказати, зачарували, що І. Франко почав використовувати їх у фольклорних дослідженнях та в художніх творах. Саме про такі пісні, які нами майже через сто років поспіль були зафіксовані на Покутті, й піде мова.

У 1895 р. І. Франко у «Житі і слові» опублікував текст пісні «Іван і Мар'яна», записану від Ф. Батовського, з варіантами, примітками та поясненнями. Він висловив припущення про подібність цієї пісні до сербської про зраду жінки Грудя Новаченка. Пізніше дослідник надрукував у ЗНТШ 1907 р., а вдруге 1908 р. у «Студіях над народними піснями» ціле дослідження про цю пісню [9, с. 517]. На основі варіанта, записаного від Ф. Батовського, як найбільш повного, порівняно з іншими, І. Франко здійснив реконструкцію цієї пісні, використавши варіанти з Іспасу, Воскресінців, Чортівця і Стецеви [9, с. 72—85] і дійшов висновку про те, що пісня появилася не пізніше XVI ст. саме на Покутті у вилах (межиріччі. — *М. П.*) між Прутом і Черемошем [9, с. 62], із чим погоджуємося. Франко тут же вказує: «Вона вже, очевидно, забувається, може задля своєї довготи, задля мало вже зрозумілого змісту та надзвичайної старосвітської легенди» [9, с. 62].

На противагу твердженню Івана Франка, зазначимо, що ця пісня була нами записана разом з істо-

риком Миколою Андрусяком у селі Вербівцях Городенківського району 1971 р. розміром на 67 рядків від Семянчука Петра Олексійовича [3, с. 136, 373]. Вона зберегла цю «старосвітську» покутську мелодію. А щодо її змісту, то він насправді добре зрозумілий, адже це старий, як світ, сюжет — зрада жінки чоловікові і, не важливо, коли і з ким.

І. Франко спочатку обережно припускає, що сюжет зазначеної пісні міг бути запозичений із балканських епосів. Вона подібна, як він попередньо зазначив, до старосербської пісні про зраду дружини Грудя Новаченка чи пісень болгарського циклу такого ж змісту, народи яких були під турецькими гнітом. Нерівноправні взаємостосунки в сім'ї (залежність від турків) і покарання зрадливих жінок було аж надто жорстоким, навіть доходило часто до варварського спалювання.

Згодом Іван Франко, все ж, дійшов, на нашу думку, до об'єктивнішого висновку: пісня про Івана і Мар'яну «виросла не з чужого міжнародного пня, а з місцевих побутових обставин. Тема жіночої зради і чоловічої помсти за неї стара, як світ, і оброблялася та обробляється досі в літературах усіх народів на тисячні лади, і без важної підстави не можна всі ті оброблення зводити до одного джерела» [9, с. 72]. Це була суто місцева покутська подія, яка відбулася десь у кінці XV—XVI столітті. Покуття тоді перебувало у складі польської держави. Землі над Прутом і Черемошем межували з територією, яка була підвладна Османській імперії (йдеться тут про Семиграддя (Трансильванію) і Молдавію). Охорону цих прикордонних поселень здійснювало місцеве населення, зокрема місцева молодша чоловіча верства. Там постійно відбувались численні прикордонні конфлікти не лише з більшими турецько-молдавськими, але й із татарськими загонами, окремими особами чи невеликими ватагами. Таким охоронцем, власне, і був Іваночко, а не козак, як стверджував І. Франко. Зрозуміло, що Іваночко був, відповідно, озброєний і досконало володів своєю зброєю.

Турки й молдавани переходили кордон із метою грабунку, і найчастіше як людолови, особливо жінок (дівчат). Відомості про такі регулярні порушення кордонів з боку турків і молдаван можна віднайти у краєзнавчій літературі, зокрема історія населених пунктів [2, с. 16, 108, 137, 167, 177]. Траплялося і навпаки, покутяни теж здійснювали

аналогічні наскоки. Так, у 1956 р. ми, будучи студентами Снятинського культурно-освітнього технікуму, всією навчальною групою відвідали Літературно-меморіальний музей Марка Черемшини. Експерсію проводила Наталія Семанюк, дружина письменника. Вона розповідала нам про свій родовід. Виявляється, її прапрадід на турецькому боці (Буковині) викрав туркеню і одружився з нею. І дійсно, у неї та її сестер чітко проявлялися турецькі риси обличчя.

Про пісню «Іван і Мар'яна» необхідно сказати дещо ширше, доповнивши міркування І. Франка. Перш за все, майже в усіх варіантах (ціневський, воскресінський, стецівський) ця пісня досить деталізована. Звідси висновок — вона появилася як пісня-хроніка, а значить, така подія напевно відбувалася. Жіноче ім'я Мар'яна не було поширеним на Покутті. Воно радше походить від західноєвропейського імені Маріана (Іспанія, Франція). Припускаємо, що вона була неукраїнського походження. Ім'я Мар'яна вживається у ціневському, один раз у чортовецькому варіантах, записаному О. Кольбергом [9, с. 57]. У воскресінському варіанті цієї хроніки головні герої називаються Романом і Катериною [9, с. 57], у стецівському — Іваном і Мар'яною [9, с. 58], у вербівському — Іваном і Марією, що зайвий раз підтверджує непопулярність імені Мар'яна у цих краях, де жили герої пісні.

А тепер подаємо свій варіант напружених стосунків між Іваном-Іваночком і Мар'яною. Після одруження молода дружина звертається до Іваночка змінити попередній спосіб життя — поміняти вояцьке озброєння на господарське:

*Дай коника за валики,
А возочок за плужочок
А сідельце за ярмце,
А канчучок за истичок [9, с. 58].
Іван її послушався...*

А тепер нагадаємо, що представляло собою Покуття у XV—XVI століттях. Ця територія найбільше піддавалася татаро-турецьким нападам і була найбільше поруйновано порівняно з іншими українськими регіонами. Села і міста були невеликі. Вони ховалися від ока наїзників у долинах, за лісами і болотами, подалі від великих шляхів. Навколо них простягались великі площі необроблених земель, часто порослих кущами чи степовою травою.

Іван став обробляти землю. До весняної оранки він залучив і Мар'яну — водити волів. Перший день оранки вона не розмовляла з чоловіком. Другого дня Мар'яна першою помітила у полі вершника, що працював у їхню сторону із запасним конем. Вона відразу визначила, що це турчин, хоча вершник був дуже далеко, і попередила чоловіка, що до них наближається турок. Щоб знайти орачів серед покутського безмежжя і, до того ж, порослого лісами, кущами тощо, треба було добре знати місце оранки. Тому можемо припустити про попередню домовленість Мар'яни і турчина.

Під'їхавши, турчин пропонує Іванові продати свою дружину — за турецьким звичаєм (у вербівському варіанті — сестру). Для мусульман така торгівля була у порядку речей. У тогочасних піснях ми знаходимо приклади такої продажі — батьком дочки, братом сестри [9, с. 80—123]. Іван, як християнин, не міг погодитися з цією пропозицією. Між ними починається двобій, однак Мар'яна допомагає турчинові. Івана беруть у полон, прив'язують до коней і верхи турок і Мар'яна відправляються на турецький бік. Їхали до вечора. Зупинилися на ночівлю. Іван визнає свою поразку і просить турчина його розв'язати, а потім пропонує застрілити двох голубів, що сиділи на дубі, для свого теперішнього пана і Мар'яни. Турчин повірив Іванові і дав йому лука і стріли. Натомість Іван з лука вбиває турка і свою зрадливу дружину.

Дослідник пісенного фольклору І. Франко припускає, що епізод про вбивство турчина і зрадливої дружини пострілами із лука замість голубів дав початок баладі про Байду. З'явилася ця балада пізніше, десь в 60-х рр. XVI ст., де йдеться про хороброго козака, який відкинув пропозицію турецького султана прийняти іслам і одружитися з його дочкою. Тоді султан наказав зачепити Байду ребром на гак. На третій день Байда попросив султана дати йому лука, щоб убити трьох голубів для султана, його дружини і дочки. Пострілом з лука він вбиває султана і його сім'ю.

Якщо прохання про голубів у пісні про «Івана і Мар'яну» логічно витримане, бо їм дійсно треба було повечеряти після довгої дороги, то прохання помираючого козака застрілити голубів із лука для султана і його сім'ї є алогічним. Ця сцена у пісні про Байду, навпаки, підтверджує про запозичення сюжету із пісні про «Івана і Мар'яну». До речі, за хронологією цим султаном був Сулейман I (Пишний,

1499—1566). Проте ми ще повернемося до «Пісні про Байду» в окремому дослідженні.

Наша заувага щодо мелодії пісні «Іван і Мар'яна»: дослідник Іван Франко подав мелодію пісні, перейнятої від Ф. Батовського [9, с. 72]. Оскар Кольберг записав мелодію цієї пісні з чортовецького варіанта [9, с. 73]. Микола Андрусяк перевів на ноти вербівський варіант [3, с. 136—138]. Порівнюючи ці три мелодії, бачимо, що вони увібрали в себе старопокутські закономірності, при тому кожна з них має свої сублокальні особливості.

Можемо стверджувати, що пісня «Іван і Мар'яна» побутувала на Покутті ще до другої половини ХХ ст. серед інших старопокутських пісень. Разом з тим, ця пісня привідкрила деякі особливості україно-молдавсько-турецьких прикордонних і родинних взаємин кінця ХV — першої половини ХVІ століття. Не завжди жінки протистояли «турецькій неволі». Навпаки, деякі з них вважали більш успішним подружнє життя із багатим турком-мусульманином, на противагу селянському в Україні, що проливає світло на «проблему Роксолани». У загальносвітових відносинах жінка як матір скоріше піддається асиміляції, перейшовши на бік сильнішого заради своїх нащадків, а то і особистої вигоди.

Дві пісні, які ми записали у 70-х рр. на Городенківщині, Іван Франко використав у своїй драмі «Украдене щастя», яка була написана на конкурс у 1891 році. Перша пісня «Ой там за горою. Там за кременною» [8, с. 7—9], яка ще у 70-х рр. ХХ ст. виконувалась на Покутті як весільна застільна. Вона є ніби прологом до драми, розповідаючи про подружню нерівність. Другу пісню: «Ой там у лісі» (у нашому варіанті «Гей, а я піду») письменник подав у кінці драми (передостання ява п'ятої дії). Вона належить до найархаїчніших в Україні пісень, яка виникла десь на переломі першого і другого тисячоліття.

До речі, досить цікавим є закінчення першої пісні, яке не стосується сюжету драми і, мабуть, тому І. Франко не звернув уваги на цей факт. У ній збереглася, на нашу думку, стародавня передача інформації за допомогою рослин — листків, гілок, квітів.

*Ой піду ж я піду в вишневий садочок,
Там я собі зірву рожевий цвіточок.
Зірву, зірву цвіток, пушу го на воду,
Пливи роже-цвітку аж до мого роду.*

*Як побачиш неньку, припливи до краю,
Скажеш вітцю-ненці, як я тут сі маю [3, с. 146].*

Така передача часто-густо зустрічається у інших піснях. Так, у пісні «Ой виїду я на могилу», опублікованій у «Русалці Дністровій», татари взяли у полон дівку-бранку, яка:

*Русу косу розчісує.
Дрібне листя пописує,
Там у води пометує:
Плинь-же, плинь-же дрібне листе
До мого тата в гості.
Нехай тато не сумує,
Най ми посаг не готує,
Ой вже бо я посаг мала
Під явором зелененьким
Та й з турчином молоденьким [5, с. 16—17].*

Яка величезна дівоча розпука!

Наступна пісня «Тече вода з-за города з-під кореня дуба» записана Михайлом Павликом у Лолині. Пішла дівчина заміж за нелюба і так само посилає з ружі квітку річкою до матері, повідомляючи про свою гірку долю:

*Ой приплила з ружі квітка та на воді стала,
Вийшла мати воду брати та й квітку впізала,
Ой ци ти, моя донько, сім рік хорувала.
Що так твоя з ружі квітка на воді зівяла?*

[6, с. 119].

Про такий своєрідний спосіб комунікації — передачі по воді інформації за допомогою рослин у сучасній етнологічній науці в Україні майже не згадується. Заслуговує на увагу той факт у піснях, що інформатори «пишуть дрібний лист» і пускають його на воду. Чи, власне, на листі рослин нанесені ці знаки і з якого краю він походить? Як вісник, сучасне слово «лист».

Цей вид повідомлення у росіян називається «письмо», а чи не було у них іншого речового виду повідомлення — знакового!?

Наступна пісня подана письменником у кінці драми «Ой там у лісі, ой там у лісі плужочок». За сюжетом, у Миколи зібралися гості. Вони співають «газдівську» пісню про журавля. Після двох-трьох чарок таку пісню легко виконувати повільно, три рази повторюючи кожну фразу, а потім два рази — останнє слово рядка, а після специфічного приспіву — ще два рази повторюється це слово. До хати заходить жандарм і виганяє гостей [8, с. 54].

Місце запису пісні письменник, звичайно, не вказує. Він уточнює на початку пісні, що місце драми є

підгірське село. Можливо, І. Франко почув десь там цю пісню. Вона досить попсована, інколи навіть не зрозуміла, відсутній нотний запис. Наприклад, не зрозуміло, хто посіяв коноплі. Згідно сюжету пісні — це зробив «плужочок»? На початку твору пропущено декілька рядків і вийшла, м'яко кажучи, така нерозбериха. Або куди «впровадився журавель»? Можливо письменник Франко скористався невідомим текстом призабутої пісні у тій місцевості? А драму треба було подати на конкурс — не до пісні ж! Такою вона й залишилася.

Ми записали варіанти цієї пісні разом із нотами у с. Вербівці 1971 р. від подружжя Марчуків Дмитра Прокоповича і Олени Петрівни [3, с. 25; 270]. Ми спробували скоротити її повтори і приспиви, але у такому вигляді вона вийшла неточна і перекручена, тому подаємо її повністю. У такому вигляді старопокутська пісня ще раз підкреслює виключність її побудови:

Гей, піду ж бо я, гей піду ж бо я,
гей піду ж бо я

В лісочок, лісочок
Чок! Чок, чок, чок, чок,
Чок! Чок, чок, чок, чок,
Чок! Чок, чок, чок, чок,

В лісочок, лісочок.
Гей, виломаю, гей виломаю, гей виломаю
Дубочок, дубочок,
Чок! Чок, чок, чок, чок,
Чок! Чок, чок, чок, чок,
Чок! Чок, чок, чок, чок,
Дубочок, дубочок.
Гей, зроблю я си, гей, зроблю я си,
гей, зроблю я си

Плужочок, плужочок.
Чок! Чок, чок, чок, чок,
Чок! Чок, чок, чок, чок,
Чок! Чок, чок, чок, чок,
Плужочок, плужочок.
Гей, виорю си, гей виорю си, гей, виорю си
Ланочок, ланочок.
Чок! Чок, чок, чок, чок,
Чок! Чок, чок, чок, чок,
Чок! Чок, чок, чок, чок,
Ланочок, ланочок.
Гей, насію си, гей, насіюся, гей, насію си
Конопель. Конопель
Пель! Пель, пель, пель,
Пель! Пель, пель, пель,
Пель! Пель, пель, пель,

Конопель, конопель.
Гей, та й внадився, гей, та внадився,
гей, та внадивси

Журавель, журавель
Вель! Вель, вель, вель,
Вель! Вель, вель, вель,
Вель! Вель, вель, вель,
Журавель, журавель.
Гей, та до моїх, гей, таї до моїх,
гей та й до моїх

Конопель, конопель
Пель! Пель, пель, пель,
Пель! Пель, пель, пель,
Пель! Пель, пель, пель,
Конопель, конопель.
Гей, а я тому, гей, а я тому, гей, а я тому
Журавлю, журавлю
Лю! Лю, лю, лю.
Лю! Лю, лю, лю.
Лю! Лю, лю, лю.
Журавлю, журавлю.
Гей, бучком ноги, гей, бучком ноги,
гей, бучком ноги

Поломлю, поломлю.
Лю! Лю, лю, лю.
Лю! Лю, лю, лю.
Лю! Лю, лю, лю.
Поломлю, поломлю [3, с. 25].

Закінчення «си» свідчить, що пісня виникла десь на Снятинщині. У Вербівцях побутує закінчення «сі». Згодом, після публікації пісні, у цьому селі ми зустріли інший варіант передостанніх двох рядків:

Гей, та й внадився, гей, та й внадився,
гей, та й внадився

Журавель, журавель.
Вель! Вель, вель, вель,
Вель! Вель, вель, вель,
Вель! Вель, вель, вель,
Журавель, журавель.
Гей, до бабиних, гей до бабиних,
Конопель, конопель.
Пель! Пель, пель, пель,
Пель! Пель, пель, пель,
Пель! Пель, пель, пель,
Конопель, конопель [3, с. 25].

Цей варіант логічно витриманий щодо сюжету. Власне мелодія, як і личить старопокутській пісні, розтяжлива, окремі фрази, слова, а також закінчення слів повторюється по декілька разів, що також підкреслює її архаїчність. У пісні подається процес

оранки дерев'яним дубовим плугом, який можемо віднести до початку II-го тисячоліття.

Архітектоніка пісні, технологія давньпокутської оранки засвідчує, що вона могла з'явитись десь у кінці першого — початку другого тисячоліття. Закінчується пісня покаранням журавля, який внадився до «бабиних конопель», адже поживи для нього там насправді не було. Тут журавель виступає негативним персонажем, своїми діями він хоче завдати шкоди, і тільки. Хоча в українському фольклорі журавель, бузько, лелека завжди є позитивним.

В одній покутській дитячій грі журавель ганяється за дітьми і своїм дзьобом б'є їх [1, с. 4]. Можливо, ще у сиву давнину журавель на Покутті виступав як негативна, зла сакральна сила. Про неї і збереглися у нашому краї такі окремі фольклорні фрагменти.

Наступна пісня, яку я записав у 1966 р. від учениці IX класу Чернилицької СШ Городенківського району Попадюк Ганни, — «Про мандибурку»:

*Чи чули ви, люди добрі,
Таку новиночку,
Що тікала мандибурка
В чужу сторіночку.
Та як вона утікла
З людьми сі прощала:
А що я вам, люди добрі,
Таке докорила.
Їхав газда з Городенки
Та мижи оденки
Та й здибав він мандибурку
Близько дороженьки.
Та й, день добрий, мандибурко,
Та як ти сі маєш,
Чому ти сі в наші краї
Більше не вертаєш?
А ви, люди дармоїди,
Наїсти сі нужди,
Було мене не стругати
В не ділю до Служби.
Було мене настругати
В суботу пізенько,
Було мене не мішати
Водов студеньков¹.*

Пізніше я знайшов невелику статтю І. Франка про цю пісню, яка, на думку письменника, з'явилася

¹ Попадюк Ганна, 1951 р. н. у смт Чернелиці Городенківського району, учениця 9-А класу Чернилицької СШ. Записано у листопаді 1966 р. Паньківим М.І. //З архіву автора.

десь у 1846—1848 роках. Це були роки великого неврожаю в усій Європі, що спричинив у багатьох місцях голод, у тому числі й у Галичині. Розпочалися бунти голодуючих у окремих європейських країнах. Такі події сприяли розгортанню буржуазних революцій від Іспанії до Австрійської імперії.

У Галичині великий неврожай був особливо відчутний щодо картоплі. Про це і розповідається у пісні. Головний персонаж твору — «мандибурка» покинула людей тому, що вони її не шанували, у Святу неділю стругали (чистили) її.

За розміром пісня невелика. Причиною виникнення її був лише один найбільш неврожайний рік картоплі, то вона скоро і призабулась, не набравши широкого масового розповсюдження. Однак важливо те, як пісня зуміла зберегтися до наших днів у цьому закутку чернелицького Придністров'я. До речі, першим, хто почав вирощувати картоплю, був березівський шляхтич, у 1758 році. Потім вона розповсюдилася по всій Галичині. У Східну Україну картоплю принесли німці-переселенці. Значимість цієї культури величезна для Покуття. Адже вона врятувала від голоду не одне покоління покутських селян. Її і зараз називають «другим хлібом».

На жаль, нотного запису не зуміли зробити ні І. Франко, ні безпосередній автор цих рядків. Іншими словами, мелодія цієї пісні з часом занепастилася, бо більше респондентів, що могли би її точно проспівати, ми не виявили, хоча сумлінно шукали. Поки-що автору не вдалося опублікувати пісню «Про мандибурку», як і деякі інші старопокутські пісні, записані у 60—70 рр. ХХ ст. у селах Чернилицької і Гвіздецької зон. Отже, ця пісня стала одним із джерел історичних подій кінця 40-х рр. ХІХ ст. в Галичині, тобто напередодні знесення тут панщини.

П'ята, і остання старопокутська пісня, яка потрапила в пильне поле зору Івана Франка, і нами була зафіксована у 1971 р., є «Ой дубе, дубе кучерявий» [3, с. 143]. Вона відноситься до старопокутських пісенних народних творів. Пісня побудована у формі діалогу закоханої жінки і буйного за вдачею чоловіка, мета якого добре повеселитися у молоді роки. Його поведінка глибоко ранить її почуття. Пісня відзначається особливою мелодійністю, яка просто зачарувала письменника. Під її впливом І. Франко написав окрему поезію у збірці «Зів'яле листя» (дру-

гий журнал) «Ой ти дубочку, кучерявий» [7, с. 142]. Пізніше він переклав пісні «Ой дубе, дубе, кучерявий» та «Ой зацвіла калинонька у лузі» польською мовою. З віршем «Ой ти дубочку, кучерявий» він часто виступав перед слухачами. Таким чином, дослідник старопокутського фольклору Іван Франко (використавши всього п'ять пісень) першим започаткував дослідження народнопісенної творчості українців Покуття.

Отож узагальнені і науково-поглиблені нами окремі фрагменти старопокутських пісень є цінною джерельною і теоретичною базою у теперішньому вивченні історико-етнографічного масиву українців Покуття. Адже деякі з них беруть свій початок ще з XII—XVI ст. і зафіксовані нами як такі, що активно побутували серед покутян ще в 60—70 рр. XX століття.

1. Паньків М. Народні ігри на Покутті / М. Паньків. — Івано-Франківськ, 1990. — 14 с.
2. Паньків М. Текла кровця по Україні (топоніми, легенди, перекази про татарські напади на Прикарпаття з середини XV до початку XVIII століття) / М. Паньків. — Івано-Франківськ, 2013. — 222 с.
3. Пісні з Покуття / записали М. Андрусак і М. Паньків. — Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2001. — 279 с.
4. Пісенна царина Марії Турик / записав і упорядкував Й. Карпів — Івано-Франківськ : Сімик, 2012. — 191 с.
5. Русалка Дністровая. Фотокопія видань 1837 року. — Київ : Дніпро, 1972. — 133 с.
6. Франко І. Жіноча неволя в руських піснях / І. Франко // Вибрані статті про народну творчість / упорядкував О. Дей. — Київ : Видавництво АН УРСР, 1955. — 189 с.
7. Франко І. Зів'яле листя / І. Франко // І. Франко. Зібрання творів : у 50-ти т. — Т. 2. — Київ : Наукова думка, 1979. — 542 с.
8. Франко І. Украдене щастя / І. Франко // І. Франко. Зібрання творів : у 50-ти т. — Т. 24. — Київ : Наукова думка, 1979. — 443 с.
9. Франко І. Фольклористичні праці / І. Франко // І. Франко. Зібрання творів : у 50-ти т. — Т. 42. — Київ : Наукова думка, 1987. — 597 с.
10. Kolberg O. Dzieła wszystkie. Pokucie. Czes'c' II / O. Kolberg. — Poznan ; Warszawa : Ludowa spoldzielnia wydawnicza ; Polskie wydawnictwo muzyczne, 1963. — 297 s.
11. Kolberg O. Dzieła wszystkie. Pokucie. Czesi III / O. Kolberg. — Poznan ; Warszawa : Ludowa spoldzielnia wydawnicza ; Polskie wydawnictwo muzyczne, 1963. — 239 s.

Mykhailo Pankiv

THE OLD-POKUTTIA'S SONGS OF UKRAINIANS AT X—XVIII CENTURIES IN IVAN FRANKO'S CREATIVE HERITAGE

In the article the author analyzes five old-pokuttia's songs, which were used in Ivan Franko's creative work, namely: scientific researches of songs «Ivan i Mariana», «Pro mandeburku», two songs, used in drama «Ukradene shchastia» — «Oi tam za horoiu, tam za kremennoi» and «Pro zhuravlia», also a song «Oi dube, dube», under the influence of which he wrote a poem «Oi ty dubochku, kucheriavui». These songs were recorded by the author in 60—70-ies of XX century at Horodenka district.

Keywords: Ivan Franko, songs, drama «Ukradene shchastia», Mariana, Ivanochko, turchyn, bow and arrows, published works, respondents.

Михайло Паньків

СТАРОПОКУТСКИЕ ПЕСНИ УКРАИНЦЕВ X—XVIII ВВ. В ТВОРЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ ИВАНА ФРАНКО

В статье автор анализирует пять старопокутских песен, которые были использованы в творчестве Ивана Франко, а именно: научные исследования песен «Иван и Марьяна», «Про мандэбурку», двух песен, использованных в драме «Украденэ щастя» — «Ой там за горою, там за кременною» и «Про журавля» и песню «Ой, дубэ, дубэ», под влиянием которой он написал поэзию «Ой ты дубэ, кучерявий». Эти песни зафиксированы автором в 60—70 годах XX века на Городенковщине.

Ключевые слова: Иван Франко, песни, драма «Украденэ щастя», Марьяна, Иваночко, турчын, лук и стрелы, публикации, респонденты.